

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

Adversus eos, qui Christiano cultu emolliri, & languescere dicunt ingenia.
Capvt V.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

*Tria ingeniorum genera que literis apta,
& vnde sumendum cultura
exordium.*

CAPVT IV.

Sed quale tandem erit istud, quod quarimus? Ingenij, & doctrinae princeps Aristoteles commode quidem ingenia in tria genera diuidit, & alia inertia facti, & stupida, quibus nihil ad res gerendas ineptius. Talis Claudij Caesaris, imò slipitis indoles fuit, qui cū Messalinam vxorem calcato lecti genialis scedere in omnibus adulterijs volutam probè sciret, agrè tandem in id consiliū adductus est, vt eam per speculatorem trucidari iuberet. Re deum confecta, & eodem die ipsi nuntiata post vnam, aut alteram horā querebat (vir admodum memor) quid Domina esset factum, quò minus ad coenam veniret. Alia nimis velocia esse censeret, & calida, quae plerunque in stultitiam, & furorem degenerant: & exempla quidem illustra in Hermogene & Caligula Caesare vidit antiquitas, quorum vnus, qui anno aetatis decimo quinto, incredibili hominum concursu, magna doctorum admiracione, ipso etiam Imperatorum plausu, dicebat ex tempore, cū aetatem virilem attingisset, adeò hebes factus est, vt quod est ab Antiocho non insipide dictum inter pueros senex, inter senes puer videretur, & esset. Alter, qui à puero celerrimos ingenij motus habebat, in eam vecordiam deuenit, vt palam cum Iouis statua nunc blandiens, nunc increpans versibus Homerici colloqueretur, lunam plenā, & fulgētem in amplexus inuitaret, horreis conclusis populo Rom. famē indiceret: ad summū equo incitato, quem praeter ceteris carissimum habuit, consulatum destinaret. Tertium locum obtinent *sapientia*, quae sedata sunt, & mansueta, atque ideò meliora ad omniem rationem humanitatis.

Non placent ingenia simiarū, quae versatili leuitate desultoria huc, & illuc volitant, in nugis, & quisquilijs triumphant, in serijs rebus hebescunt: sordent mihi pigra, & abdomini dedita porcorum, quibus nisi culinae nidor submouerit, nunquam excitabuntur; nauseam mihi faciunt sordida simul & callida vulpecularum, quae nihil nisi lucri pecuniae, & malitiae vias consecretantur, in quibus si turpiter insaniant, nunc per beata existimantur. Volo inge-

nium, quod simplex, cādidum, solers, confās, fessine lentum, magnum, exaggeratum, quod se supra auaritiam, supra voluptatem ad caelum vsque efferat. Bene habet, designatum est à nobis solum, in quo olitoris nostri desudare, & longè, lateque excurrere possit industria. Primum igitur fundi ingenium cognoscat, deinde subigat, expurget, molliat, excolat. Educat mihi purioris doctrinae riuulos, quibus tenella germina irriuentur, quò mitius crescant, & felicitius. Disponat classes, quasi pergulas, smaragdino virore illuminatas, & affinis per iusta interualla arboribus, componat areolas puras, mundas, elegantes, è quibus suauissimi florum, an potius virtutum omnium afflentur odores. Ad hoc accedat oportet institutio, non triuialis, sed generosa, quae à pietate prima iaciat fundamenta, & per magnarum virtutum gradus emissā, ad Deum vsque scientiarum fontem pertingat.

*Aduersus eos, qui Christiano cultu emolli-
ri, & languescere dicunt ingenia.*

CAPVT V.

In quo mihi confutanda est vetus querela eorum, qui Ethnicorum, & etiam turpissimorum opera, & ingenia nostris anteponunt, qui Christianarum virtutum cultu magnos animos obtundi, minus ad rem militarem aptos, minus ad iurisprudentiam, & eloquentiam fieri clamant, eorum gloriam aut extinguere, aut meticulosa superstitione retardari: liberum esse oportere felix ingenium, vagari per omnia, nihil intactum relinquere, sibi Catullos, Martiales, Petronios euirari, & aeterna debilitate castos, & instabiles emitti. In quo, Deus bone! quantus error eorum, qui haec dicunt, si non vident, idcircone Deus scientiam dedit, vt virtutem pro ludibrio haberemus: Idcircone Christianos fecit, vt propudiosos amores, vt Gomorriacos calamos, vt chartas, (chartas dico) imò omnium sordium sentinas, ex fescenninorum incendijs, & cineribus erutas in lucem efferemus: & haec infectari est veteris doctrinae splendorem obscurare, de summis authoribus detrahere, ordinem de rebus, solem de mundo eripere. Ingemiscite, si quis modo vobis sensus est Constantini, & Theodosij cineres, ingemiscite. Vos, quae religiosissimis edictis coercuistis, quae excidistis, quae aeternis tenebris mādastis Sotadæa flagitia, atque seclera ab hominibus Christianis post

Suet. hoc
percipiunt
ad. & si
appellat.

Philos. in
sophistis.
Tranquil.
in Casio.

Vide apud
Baron.
edidit. Con-
stantin. con-
tra obsecro
poetas.

sexdecim secula requiruntur, & lugentur
amissa. Vos, quam in Christianorum gymna-
sia induxistis pietatem, & quæ vos beatissi-
mis laureis cumulatam, in illas æternis syderi-
bus illuminatas, domos induxit contemni, expul-
sacerari vidimus: Et magna (inquunt) e-
mollit ingenia, quam (malum) sunt ista mag-
na ingenia? An Mucij, qui distillantem in focu-
lo nudis ossibus dexteram spectent, & penas à
se nescio cuius iræ conatus exigant? an Ca-
tones, qui post Lybicas Syrtis, & serpentū lu-
dibria, animas projiciant, non profundant? an
Porcia, quæ cum ferrum negarit fortuna vitæ
carbonem extrudant? an Iuliani, qui amisso apud
Persas per dedecus exercitu afflictij, saucij, mori-
bundi in Christum manantem è vulnere
euorem contorqueant? an Diccarchi, & Pro-
tagora, qui de Deo an sit, nec ne, modo ferueat
olla, inquirendū non putant? an Lacones, qui
(vt est apud Plutarchum in quæstionibus Græ-
cis) *nemo in bonum fieri publicis literis in colūna
incisus sanxerunt?* num potius magna, & diuina
ingenia Clementis Alexandrini, Gregorij,
Basiliij, Chrysostomi, Augustini, Hieronymi,
qui Christianæ pietatis gradibus, ad id doctri-
næ, & eruditionis venerunt, quod superiora se-
cula nō viderūt, posteriora admirari magis, quā
imitari possunt. Doctores loquor, & sanctos,
quid Imperatores: ex qua schola limati ad im-
perium prodierunt? quibus disciplinis institu-
ti hostes terrore, suos amore deuinxerunt? qui-
bus præceptis informati vitæ colūnas Hercu-
lis nominis sui famam diffuderunt: de veteribus
nihil dico, quorum exemplis pleni libri, plenæ
sapientum voces, plena ora posteritatis. De no-
stris loquor, quorum domesticas virtutes intu-
eri nobis integrum est, quibus tandem artibus
inuidissimus alle Martellus anno 730. Abde-
ramum Sarracenum cum prodigioso quadrim-
gentorum millium exercitu in Gallias irruentē
repressit, & trecentis quindecim millibus in-
terfectis in pugna Turonēsi castauit trophæa,
quæ nullus antiquorum Cæsarum potuit ade-
quare? quibus tanti patris soboles Pipinus bis
cum maximo, atque fortissimo exercitu Al-
pes penetrauit, & primum Arnulphum Longo-
bardorū Regem, deinde Gaiffam in summū Pō-
tificem, & sanctissima religionis nostræ pigno-
ra rebeli animo ferocientes pacauit? quibus e-
ius filius Carolus Magnus per omnes terrarū o-
ras, quasi fulminum terroribus cinctus arma
circumtulit, easq; non magis suis cursibus per-
agrauit, quam victorijs, atque triumphis illu-

Franci.
Christianis-
simi & for-
tissimi.

stravit: Quibus sanctus ille Rex Indouicus, cū
mille, & quadringentis nauibus (non tot olim
Agamemnon rex regum ad Troiam naviga-
uit) Syrtis, Charibdes, atque infana Syllarum
latratibus, fluctuumque vorticibus maria con-
tempfit, & ductantem inter extrema omnia
animam pro Christi gloria feliciter effudit in
victoria: num probitate, nū simplicitate, nū
pietate? Age, perfrica frontem, quisquis es He-
roum obrectator, & die Christiano cultu e-
mollita hæc ingenia ad focordiam desciuisse, &
si lubet inuisperitos percontari, quare, quinam
viri fuerunt Africani, & Epagathi, Teutullia-
ni; si oratores, qui Athenagora, Iustini, Fir-
miani, Arnobij, Saluiani; si poetas, qui Pruden-
tius, Sidonius, Apollinarius, Sedulius, Nonni, Ron-
sardi; si historicos, qui Eusebij, Theodoretij, E-
uagrii, Seueri Sulpitij, Baronij?

Quere, an refrixerint? an emarcuerint? an
Christiani mores aliquid de eorum eruditione,
industria, subtilitate detraxerint? Omni nō in-
genijs verè Christianis nihil præstantius fuit,
aut augustius. Germana enim est eruditionis
pietas, & rerū magnarum comes perpetua. At-
que, vt mala quædā olitores cermanitatis ap-
pellant semper coherentia, semper gemella,
nunquam singula in fetu, ita se mutuo amici-
tiæ fœdere, & incredibili societatis commercio
ista consequuntur, nec sine iactura à se muticè
distingui, atque separari possunt. In meridiano
orbe, vt aiunt, præcipuam nobilitatem obtinet
palma Syagri, proximamque Margarides, eæ
breues, candidæ, rotundæ, cinis, quàm balanis
similiores; vnde & nomen à Margaritis acceperunt.
Vna eæ arbor in Chora regione esse traditur.
Vna & Syagroam, quæ mirum dictū cū Phœ-
nicæ aue moriuntur, cum eadem renascuntur.
Ego verò sic arbitror, & sic mihi persuasum, nō
tantum esse palma Syagrorum, & Phœnicis
commercium, quantum pietatis, & doctrinæ.
Hæc illam, tanquam sororem amat, complecti-
tur, exosculatur; sine eadem languet, contabes-
cit, emoritur. Quam obrem, & his stabilitæ fun-
damentis Christianorum scholæ, omnes Eth-
nicorum academias bonitate, numero, dignitate
facile superarunt. Omittō quantæ veneratio-
nis fuerit apud Iudeos, sanctissimum illud
Melchisedecis sacrarium, Iacobi Patriarchæ
rudimentis nobilitatum, à quo scholarū insti-
tutionem profectam esse volunt, & in omnes
nationes longè, lateq; propagatam. Nihil dico
de nobilissima Perueni schola, quæ ab ipsis Chri-
stianæ Religionis incunabulis capit Alexandria.
Iapica

Plin 13, 8
14

Vide Baro-
nium.

sapientissimorum hominum, Clementis Ale-
xandrini, & ipsius Origenis, cæterorumq; non
dissimilium studijs feliciter illustrata. Sileri-
pator de gymnasio Theodosiano, in quo sex
Rhetores, viginti Grammatici, imperatorijs
stipendijs honestati, magno Christianæ iuven-
tutis concursu vna docuerunt. Quid habet tan-
dem antiquitas, quod non dicam, cum A cade-
miæ Parisiensis pristina maiestate, sed cum me-
diocri quidem schola comparari possit: scimus
sub Claudio Imperatore Romanos doctoris
Græci penuria, Massiliam liberos misisse, vt
Græcica literatura excolerentur. Discimus
ab Eusebio, sub Domitiano primum Romæ
Quintilianum, publica mercede conductum ex
Hispania Rhetoricam docuisse. At apud nos,
nullus penè vicus, cui non humanorum lite-
rarum magister sit publico stipendio honesta-
tus, adeo iniqui sunt Censores, qui ingenijs,
& studijs Ethnicorum plus tribuunt, quam
Christianorum.

De Ingeniorum delectu, ad eloquentiam
specialius dictum.

CAPVT VI.

Cicero de
orat.

A Pollonius ille quidem Alabendensis præ-
clari præceptoris munere fungebatur; qui
eorum, quos ad capessendum eloquentiæ stu-
dium, in suum ludum parentes mittebant, inge-
nia explorabat accuratissimè; quæ si minus
essent idonea, quam primum dimittebat, ne
frustra laboribus in discendo frangerentur. Et
certè, cum in omnibus artibus sit ingeniorum
habendus delectus, maxime verò in eloquen-
tia, quæ, vt res est omnium difficillima, ita inge-
nij felicitatem magnoperè desiderat. Hic pro-
fectò, vt aiebat Isocrates, *ὅτι ἡρακλῆς ἡδὲ τοῦ*
A Ethiopes, vt aiunt, fortitudinis indolem in
pueris hac ratione explorare solebant: Ingentes
quasdam aues cicuratas alebant domi, quibus
tenella adhuc pusionum corpora imponebant:
Ad id autem ministerium mirabili quadam
dexteritate factæ erant, vt in sublime scissores
effrent, & leni motu deuolantes reportarent:
Hoc si non pauebant pueri, si volatum intre-
pide sustinebant, eximia indolis dabant indi-
cium.

Ita profectò, & in eloquentia facere oportet,
& diligenter spectare ingenij motus, &
cursus, quibusve pennis, & quam sublimè ferri
possit, quod in pueris, in quibus natura, vt ait

Cicero, tanquam in speculis cernitur, à teneris
elucere solet.

Primum illud ex veterum sententia statua-
mus, aliquas esse naturas veluti diuino furore
accensas, quas Dionysius Halicarnassensis *ῥῆσις*
διαφέρας eleganter appellat: easque, vt ferrum
Siderite lapide affricatum, sic mente diuina in-
citas, arcana quadam vi perfundi.

Talis fuit mens Origenis, qui à teneris vn-
guiculis; iam discendi cupiditate volitans pa-
trem de sacrorum dogmatum mysterijs magna
prudencia interrogabat. Pater verò admiratus,
conabatur incitatissimos naturæ cursus mode-
rari, ne tantis motibus non sufficeret mortali-
tas, sed videbat in eo *ῥῆσις* *ῥῆσις*, idcirco
dormientis pectus, quasi sacrum magnæ men-
tis domicilium excolabatur.

Tale fuit D. Augustini ingenium, qui annos
natus duodecim, Logicos, & Rhetoricos Ari-
stotelis libros intelligebat.

Hanc mentem *ῥῆσις*, magna quædam, &
aeris incitatio mentis, & affectuum teneritudo
consequitur, qui oriuntur ex vi *ῥῆσις* quæ
in ipsis, vt cera mollis, impressas rerum ima-
gines facillimè suscipit, ijque tenacius adha-
rescit.

Hoc in Thucidide adhuc puero visum est,
qui cum Herodotum historias in theatro reci-
tantem audiret, quibusdam narrationibus per-
motus, erupit in lachrymas: quod animaduertens
Herodotus, eius naturam *ῥῆσις* pronun-
ciauit, & prædixit fore, vt in virum eloquen-
tem euaderet.

Quid verò Euripides, quàm acrem, & viuiam
ἰδαιολογίαν habuerit, notauit Longinus in libro
πρὸς τὸν ῥητορῆα. inde fluunt illi versus;

*Ὁ μῆτερ ἐκέρτω σε μὴ ἐπίσειέ μοι
Τὰς αἰματῶν δὲ, καὶ δαχτυλῶν εἰς κόρας,
Ἄντα γὰρ αὐτῶν πῆσιον δρῶσιν αἰ.*

Dicas cum ipsas furias facibus armatas vi-
dere, non scribere. Similiter cum Phacrontis
currum describit, eius animus cum equis voli-
tat, & cum adolescente ipso periclitatur.

Eandem naturam nactus est M. Tullius, qui
sibi vehementes illas perorationes, non inge-
nio, sed dolore fluere ingenue fatetur. *Quid ego
de miserationibus loquar? quibus eò sum vni-
pluribus, quod etiam si plures dicebam, us perorati-
onem mihi tamen omnes relinquebant: in quo, vt
viderer excellere, non ingenio, sed dolore assequer-
bar. Deinde Nulla me ingenio, sed magna vis ani-
mi inflammat, vt me ipse non teneam.*

usob. 14.
C. 60.

D. Aug.
confess.

Cic. in or.

Et